LAUSUNTO 9.1.2022

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan verojaosto
Asiantuntijakuuleminen 10.1.2023 klo 10:30

Asia: HE 280/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi virvoitusjuomaverosta annetun lain muuttamisesta

Valtion ravitsemusneuvottelukunta kiittää mahdollisuudesta lausuntoon ja asiantuntijakuulemiseen.

Valtion ravitsemusneuvottelukunta laatii ja julkaisee kansalliset ravitsemussuositukset ja tekee toimenpide-esityksiä väestön ravitsemuksen parantamiseksi. Annetut ravitsemussuositukset pohjautuvat yhteispohjoismaisiin suosituksiin, joiden taustalla on tieteellinen tutkimusnäyttö sekä ravinnon tarpeesta että ravinnon terveysvaikutuksista. Väestötason suositusten pohjalta laaditaan ruokasuositukset eri ikä- ja kohderyhmille. Kaikissa näissä suosituksissa otetaan kantaa sokerin saantiin ja annetaan sokeria sisältävistä elintarvikkeista, mukaan lukien juomat, käyttösuosituksia. Terveyttä edistävän ruokavalion ravitsemuksellisen laadun kriteeriksi on asetettu suositus lisätyn sokerin enimmäismäärästä. Lisäksi sokeristen ruokien ja juomien nauttimistiheyttä ohjataan vähentämään säännöllistä syömistä koskevilla ateria- ja välipalasuosituksilla sekä erikseen juomien valintaa koskevilla suosituksilla.

Sokerin saannin rajoittamiseen liittyvät ravitsemus- ja kansanterveysperusteet

Ravitsemuksellisesti sokeri (mono- ja disakkaridit) on ruokavaliossa pelkkä energialisä. Se ei tuota ruokavalioon vitamiineja eikä muita suojaravintoaineita. Makeiden tuotteiden runsas ja tiheä nauttiminen on epäedullista sekä ravitsemuksellisesti että hammasterveyden ja sokeri- ja rasva-aineenvaihduntaan liittyvien sairauksien kehittymisen kannalta. Runsaasti energiaa sisältävä, ravintoköyhä ruokavalio on yhteydessä mm. lihavuuteen, sydän- ja verisuonisairauksiin, joihinkin syöpätauteihin ja hampaiden reikiintymiseen. Nämä ovat tunnettuja kansantautejamme. Sokerin saannin vähentämisen toimenpide-esityksille on vahva tieteellinen näyttö[1].

Keskeiset ruokasuositusten kannanotot juomista

Vesi on paras janojuoma. Ruokajuomaksi suositellaan rasvatonta tai vähärasvaista maitoa tai piimää, vettä tai kivennäisvettä. Nestemäiset maitovalmisteet voi korvata kasviperäisillä täydennetyillä juomilla, kuten soija- tai kaurajuomilla. Runsaasti luontaista sokeria sisältäviä täysmehuja voi nauttia yhden lasillisen päivässä aterian yhteydessä. Sokeroituja juomia ei tule käyttää säännöllisesti. Hammasterveyden kannalta

[1] EFSA. 2022. Tolerable upper intake level for dietary sugars. DOI: https://doi.org/10.2903/j.efsa.2022.7074.

EU. Health Promotion and Disease Prevention Knowledge Gateway. Dietary recommendations for sugars intake. https://knowledge4policy.ec.europa.eu/health-promotion-knowledge-gateway/sugars-sweeteners-6_en

myöskään happamia sokeroimattomia juomia ei tulisi käyttää säännöllisesti. Happamien juomien tiheään nauttimiseen liittyy hampaiden kiillevaurioiden vaara.

Ravitsemussuosituksissa on otettu kantaa sokerin lähteisiin. Juomat ovat sokerin lähteenä erityisiä sen vuoksi, että niitä nautitaan usein aterioiden välillä. Makeat juomat voivat syrjäyttää aterioita, häiritä säännöllistä ruokarytmiä ja kohtuullista syömistä tukevia nälkä-kylläisyystuntemuksia.

Virvoitusjuomavero on tärkeä toimenpide koko väestön ohjaamisessa ravitsemuksellisesti parempiin juomavalintoihin

Jotta ravitsemussuositukset saataisiin toteutumaan väestötasolla nykyistä paremmin, tarvitaan lukuisia yhteiskunnallisia keinoja: koulutusta, elintarvikkeiden pakkausmerkintöjen kehittämistä, epäterveellisten elintarvikkeiden, etenkin lapsiin ja nuoriin kohdistuvan, mainonnan rajoittamista ja ruokapalveluissa tarjottavan ruoan ravitsemuslaadun parantamista.

Näiden lisäksi tarvitaan kuluttajakäyttäytymiseen ja ostopäätöksiin vaikuttavia verotuksen keinoja. Riittävän suuri juoman sokeripitoisuuden mukaan nouseva valmistevero vähentää sokerin saantia. Vaikutukset voivat syntyä monella tavalla: kuluttaja voi siirtyä ostamaan tuotteen hinnan ohjaamana edullisempia juomia, joissa on vähemmän sokeria tai ovat makeuttamattomia. Vaikutuksia syntyy myös, jos kuluttaja vähentää ostamiensa sokerillisten juomien määrää entistä korkeamman hinnan vuoksi. Edelleen kuluttaja voi valita myös entistä pienempiä pakkauksia tai vähentää ostokertoja.

Usein esitetään, että elintapaohjaus olisi riittävän vaikuttava keino epäterveellisten tuotteiden käytön vähentämiseksi ja ruokavalion parantamiseksi. Väestötasolla vaikutukset ovat kuitenkin vähäisiä, sillä etenkin elintapaohjaus kohdistuu usein yksilöihin/perheisiin vasta siinä vaiheessa, kun on jo havaittu epäterveelliseen ruokavalioon yhteydessä olevien sairauksien riskitekijöitä. On oleellisen tärkeää, että väestön hyvän ravitsemuksen toteutumisen tuki on ennaltaehkäisevää, terveyttä edistäviä valintoja mahdollistavaa, kannustavaa ja paremman valinnan kynnystä madaltavaa. Tätä työtä tukee se, että esitetty virvoitusjuomaveron muutos ottaa entistä paremmin huomioon juomien sokeripitoisuuden ja on alku etenemiselle kohti terveysperustaista verotusta.

On kuitenkin tärkeää, että virvoitusjuomaveroa muutetaan edelleen nyt tehtyä esitystä voimakkaammin terveysperusteisemmaksi. Veron määrän tulisi näkyä niin selvästi tuotteen loppuhinnassa, että kuluttaja sen huomaa tuotetta valitessaan. Toisaalta hintaeron tulee olla myös teollisuutta uusiin tuoteinnovaatioihin ja vähäsokeristen tuotteiden kehittämiseen kannustavaa. Vaikka sokeroimattomien juomien markkinaosuus on kasvanut, juomien kokonaismyynnin yhtaikainen kasvu ei tue riittävästi väestötasolla sokerin määrän vähentymistä ruokavaliossa.

Johtopäätökset virvoitusjuomaverolain muutosesityksestä

1. Juomien sokeripitoisuus
- muutosesityksessä on huomioitu juoman kokonaissokeripitoisuus eli sekä luontainen että lisätty sokeri, mikä on erittäin perusteltu ja hyvä ratkaisu. Juomia, joissa on luontaista sokeria ja/tai lisättyä sokeria on tärkeää kohdella verotuksellisesti samalla tavalla. Luontaisella sokerilla ja lisätyllä sokerilla ei ole terveyden eikä ravitsemuksen kannalta eroa, etenkin kun ne esiintyvät juomissa samoina vapaina sokereina.

2. Veron porrastus
- veroeron kasvattaminen esitettyä suuremmaksi sokeripitoisuudeltaan erilaisissa juomissa tukisi todennäköisesti enemmän teollisuuden tuotekehitystä ja uusien tuotteiden markkinoille tuloa. On tärkeää, että kuluttajilla on entistä parempi tuotevalikoima vähemmän sokeria sisältävistä juomista, joiden valintaan syntyvä hintaetu heitä kannustaisi.

- Sokeripitoisten juomien veron porrastaminen entistä useampaan veroluokkaan tuotteen kokonaissokeripitoisuuden perusteella on hyvin perusteltu. Esitys veron määrästä porrastuksella 9, 16, 24, 32, 40 tai 48 senttiä litralta on kuitenkin edelleen vaatimaton tuottamaan riittävää paremman valinnan kannustinta kuluttajalle tai tuotekehitykseen teollisuudelle. Veron vaikutus korkeimman sokeripitoisuuden tuotteissa pakkauskoolla 0,33 l olisi vain noin 13 senttiä ja 0,5 litran tuotteessa noin 20 senttiä verrattuna matalimman veroluokan tuotteeseen. Onko tämä riittävä kannustin? Edellistä laskelmaa matalimmilla väliportailla vaikutus häipyy lähes huomaamattomaksi tuoteperheiden sisäiseen hintavaihteluun. Suurin vaikutus syntyisi todennäköisesti, jos ylintä porrasta edelleen tuntuvasti nostettaisiin.

3. Verotuksen tuki ravitsemussuositusten mukaisille juomavalinnoille
- suunniteltu veron porrasteisuus ei tue täysin ravitsemussuositusten mukaista juomien valintaa. Niiden mukaan vesi, kivennäisvedet ja muut makeuttamattomat juomat ovat ensisijaisia valintoja. Nyt esitetty sokerittomien juomien vero laskisi neljällä sentillä litraa kohti ja olisi jatkossa 9 senttiä litralta. Suunta on hyvä, mutta ei täysin looginen porrasteisuus. Veroluokka 0 toisi ravitsemussuositusten mukaisille juomille selvästi vahvemman aseman suositeltavimpina valintoina.

4. Lainmuutoksen vaikuttavuuden seuranta
- virvoitusjuomaveron vaikutusta kuluttajakäyttäytymiseen tulee seurata eri portailla olevien tuotteiden verokertymäseurannan lisäksi väestön ruoankäytön seurannalla. Tutkijoiden käyttöön tulisi saada sekä kaupan myyntitilastoja että ostokoridataa kuluttajien todellisista juomavalinnoista vaikuttavuusarvioinnin tekemistä varten. Ei riitä, että jatkuvaa seurantaa on vain aikuisväestöstä. Tarvitaan seurantaa myös väestöryhmittäin ja etenkin lapsiperheissä ja nuorilla aikuisilla, joiden kuluttajakäyttäytyminen voi ennakoida pitempikestoisia vaikutuksia valintoihin, makumieltymysten muutokseen ja mahdollisiin vakiintuneisiin siirtymiin tuoteryhmistä toisiin, niin terveyttä tukevaan suuntaan kuin mahdollisesti epäedulliseen kehitykseen.

5. Verotuksellisten keinojen laajentaminen tukemaan terveyttä ja kestävyyttä edistäviä valintoja
- vastikään kaupan oman datan perusteella on havaittu, että elintarvikkeiden hinnannousu on pienentänyt mm. hedelmien, juuresten ja vihannesten myyntiosuuksia. On tärkeää, että jatkossa tilannetta seurataan tarkasti ruoankäyttöön liittyvien ravitsemus ja terveysvaikutusten arvioimiseksi. Verotuksellisiin keinoihin tulisi lisätä terveyttä edistävien tuoteryhmien arvonlisäveron alentaminen, erityisesti ns. kaupan hevi-tuoteryhmässä (ml palkokasvit).

- terveyttä ja kestävää kehitystä edistävien ruokavalintojen tukeminen tulisi olla yhteiskunnallisesti yhteinen päämäärä ravitsemuksen ja terveyden eriarvoisuuden vähentämiseksi.

Arja Lyytikäinen
Pääsihteeri
Valtion ravitsemusneuvottelukunta
arja.lyytikainen@ruokavirasto.fi
Puh. 050 4099 860